

Een Vlaamse Justitie ? De defederalisering van het gerecht in België

Openingsrede op de openingszitting van de balie te Mechelen op 7 oktober 2000*.

prof. mr. Matthias E. Storme
hoogleraar,
oud-voorzitter Vlaams Pleitgenootschap,
voorzitter Verbond der Vlaamse Academics

Vraagstelling

(1) Art. 1 van de Belgische grondwet van 1994 luidt : “België is een federale Staat, samengesteld uit de gemeenschappen en de gewesten”. Art. 34 van diezelfde grondwet bepaalt dat de uitoefening van bepaalde machten door een verdrag of door een wet kan worden opgedragen aan volkenrechtelijke instellingen. Art. 35 van diezelfde grondwet tenslotte bepaalt dat de federale overheid slechts bevoegd is voor de aangelegenheden die de Grondwet haar uitdrukkelijk toekent en dat de gemeenschappen of de gewesten bevoegd zijn voor de overige aangelegenheden (onder de voorwaarden en op de wijze bepaald door een bijzondere wet). Deze grondwetsbepaling is door de federale wetgever nog steeds niet uitgevoerd.

Aangezien wij er van uitgaan dat deze grondwetsbepaling er vooralsnog is om te worden uitgevoerd, is het het recht, ja zelfs de plicht, van de juristen om zich te bezinnen over de vraag op welk van de bedoelde niveaus de bevoegdheden inzake justitie dienen te liggen : de Gemeenschappen of Gewesten, de Belgische federatie, of de Europese Unie.

(2) Naast deze legalistische redenen - voor juristen dus niet onbelangrijk - zijn er ook belangrijker redenen om ons over die vraag te bezinnen. Het constitutionele kader van de organisatie van het gerecht in ons land is namelijk een heel belangrijke factor zowel voor de efficiënte werking van het gerecht als openbare dienst als voor een goede positionering van onze Vlaamse Gemeenschap en onze beroepsgroep daarbinnen in de wervelende Europese ontwikkelingen.

Regelmatig rijzen er immers niet alleen vragen over de efficiëntie van de procedure voor onze rechtbanken, maar ook over de positie van de gerechten in verhouding tot de deelstaten, de federale staat en de Europese Unie - denk bv. aan de recente vragen over de voldoende handhaving van het Vlaamse ruimtelijke ordeningsrecht door federale parketten en rechtbanken - en over de wijze waarop vergelijkingswijze de rechtbanken in Vlaanderen, Wallonië en Brussel worden bemand¹.

Ik dank de balie te Mechelen dan ook van ganser harte dit tot thema te hebben gemaakt van de Openingszitting 2000 en mij de eer te gunnen daarbij het openingsschot af te vuren.

---

* Met dank aan Luc van den Brande en aan George Gretton (Schotland) voor de verschaft informatie

¹ Voor een schets van de “communautaire” problemen inzake justitie verwijs ik naar mijn Slotrede OVV-Colloquium “Welke justitiehervorming heeft Vlaanderen nodig?”, Vlaams parlement Brussel 16 mei 1998, verschenen in het *R.W.* 1998-99, p. 133-136.

Enkele historische en politieke randbeschouwingen

(3) Het is wellicht niet toevallig dat het uw Balie (de balie van Mechelen) is die het voortouw neemt. Hier was sedert 1473 de Grote Raad gevestigd, het hoogste rechtscollege van de Nederlanden, en dit tot het einde 1792 door de Fransen verjaagd werd naar Roermond en nadien naar Regensburg, waar het bij gebrek aan aangebrachte processen een stille dood stierf. En dat een gerecht bij gebrek aan processen de deuren moet sluiten, mag voor sommigen misschien een ideaal van vrede zijn, in werkelijkheid komt dit enkel voor wanneer andere machten zich de macht van dat gerecht hebben toege-eigend.

Zoals CALAMANDREI stelde in zijn *Lof der rechters*² :

"Indien ik op een dag alle rechtszalen zou zien sluiten bij gebrek aan processen, zou ik niet weten of ik blij of droevig moet zijn; blij als dit zou betekenen dat er algemene menslievendheid heerst in een wereld, waarin niemand meer geneigd is zijn naaste onrecht te doen, droevig wanneer dit de triomf der algemene laagheid zou beduiden omdat niemand meer geneigd is in opstand te komen tegen het machtsmisbruik van anderen".

Die Grote Raad van Mechelen was de hoogste beroepsinstantie, en daarnaast bevoegd voor enkele zeer specifieke voorbehouden materies³ - zoals tot voor kort het Hof van cassatie voor de berechting van Ministers en tot op heden de Europese gerechten voor vorderingen tegen de Europese instellingen. Voor alle lagere rechtsmachten was de federale - beter nog confederale - overheid niet bevoegd. Het zwaartepunt van de justitie lag dan ook zeer duidelijk bij de landelijke overheden van Vlaanderen, Brabant, Holland e.d. alsmede bij de talloze plaatselijke overheden.

Met de Franse bezetting werden ook de Franse instellingen ingevoerd en het Franse recht. Het vaderlandse recht werd met één pennentrek niet alleen buiten werking gesteld, maar - erger nog - irrelevant gemaakt voor de geschiedenis van ons recht. Van ons eigen verleden beroofd zijn onze rechtshistorici in grote domeinen van het recht - vooral privaatrecht - historici van het Franse recht geworden. Andere bezetters hebben meer eerbied betoond voor het eigen recht en cultuur van ingelijfde gebieden, zodat de Engelsen hun recht niet hebben opgedrongen in Schotland, Zuid-Afrika of de *Commonwealth* landen, en Oostenrijk dit evenmin gedaan heeft in Hongarije.

(4) Maar laat me terugkeren naar de Grondwet van 1994. Deze heeft alvast in zijn eerste artikel een einde gemaakt aan de Frans-republikeinse opvatting van de Staat, die - zij het minder verregaand - ook onze Zuidelijke Nederlanden gedurende 200 jaar heeft gedomineerd. Met de grondwet van 1994 werd een belangrijke stap gezet in het afschudden van dit centralistische juk.

(5) In de voorbije 2 jaren werd evenwel heel in het bijzonder op het gebied van justitie en politie een centralistische recuperatie uitgevoerd, die culmineerde in een reeks paritair samengestelde - en dus de Vlamingen discriminerende - centrale organen betreffende het gerecht en de magistratuur en een duidelijk terugschroeven van de lokale autonomie inzake justitie en politie.

---

² *Lof der rechters*, Nederlandse vertaling H. Keuls, Boucher Den Haag (2) 1963, p. 83.

³ De oprichting werd onder meer in 1973 herdacht met bijdragen in het R.W. van schrijvers uit de 3 Benelux-landen : G.E. LANGEMEIJER, J.GILISSEN, en A. HUSS ("Herdenking van de oprichting van het parlement - de Grote Raad van Mechelen 1473-1973", *RW* 1973-1974, 18; p.961-994. Louis-Theo MAES, die in 1949 op de herdenking de rede had uitgesproken (eveneens verschenen in het RW), publiceerde toen de brochures *Het parlement/de Grote raad van Mechelen (1473-1796), instelling van Europese dimensie en Het Parlement/De Grote Raad van Mechelen (1473-1796): een nationale instelling met pedagogische betekenis*. De "geëxtendeerde sententiën" werden voor de periode tot 1580 uitgegeven in 6 delen.

Het bestaan van dergelijke paritaire organen alleen al bewijst trouwens reeds dat men krampachtig de maatschappelijke realiteit niet onder ogen wil zien, de maatschappelijke realiteit dat België vandaag - het had misschien anders kunnen lopen, maar het is niet anders gelopen - dusdanig door één culturele breuklijn wordt beheerst dat het tegen de achtergrond van de Europese ontwikkelingen enkel maar verder kan uiteenvallen. Het installeren van de pariteit in plaats van de normale spelregelen van de representatieve democratie veronderstelt noodzakelijk al dat men ervan uitgaat dat er twee groepen zijn, die op het gebied van de desbetreffende instelling dusdanig verschillen dat er een breuklijn is tussen hen, en dat leden van de ene groep nooit de andere mee kunnen vertegenwoordigen. De pariteit bewijst dat een normale democratische besluitvorming niet mogelijk is, omdat er geen voldoende graad van maatschappelijke homogeniteit is, *waarbinnen* mensen eerst op een democratische manier van mening kunnen verschillen⁴. Zoals op zovele andere gebieden moet men kunst- en vliegwerk gebruiken om eenvormige regelen te blijven gebruiken voor verschillende realiteiten. Zoals op vele andere gebieden kan men dat land maar samenhouden door ondemocratische middelen te gebruiken. Daarmee redt men misschien een bepaald establishment, maar lost men de problemen niet op, ook niet op het gebied van justitie.

(6) Het is niet mijn bedoeling hier een klaagzang aan te heffen. Omzeggens alles wat ik daarin zou kunnen zeggen, is bekend. Men moet overigens al stekeblind zijn om niet te zien waar de problemen zijn en hoe groot de verschillen zijn tussen de Nederlandse Gemeenschap waartoe wij behoren en de Franse Gemeenschap waaraan de geschiedenis ons heeft vastgeketend. Natuurlijk is die grootte ook relatief. Dergelijke verschillen sluiten een grote mate van samenwerking niet uit, zoals de Europese ontwikkelingen toch hebben bewezen. Maar Europa kan juist maar werken omdat het niet tweeledig is samengesteld. En het is juist het relatieve succes van de Europese Unie dat het behoud van substantiële bevoegdheden en instellingen op een Belgisch tussenniveau - tussen Vlaanderen en Europa - nutteloos maakt.

In plaats van te klagen over het verleden of het heden moeten wij resoluut vooruitkijken en vanuit die Europese achtergrond ons land - Vlaanderen - en onze instellingen - vandaag meer bepaald onze gerechtelijke instellingen - herpositioneren. Ik zal daartoe een aantal misschien radicale, maar wel concrete voorstellen doen, na eerst mijn licht te hebben opgestoken bij bestaande stelsels elders. Daartoe schets ik in het kort de bevoegdheidsverdeling inzake justitie in andere federale landen.

Justitie in andere federale staten

(7) Een zinvolle rechtsvergelijking vereist natuurlijk dat in de te vergelijken stelsels ook de maatschappelijke achtergrond waarbinnen de justitie werkt niet te sterk verschillend is. Indien men de vergelijkbaarheid evenwel te eng zou begrijpen, valt er nauwelijks iets met België te vergelijken. Op Canada na zijn immers bij mijn weten alle tweeledige staatsconstructies uit elkaar gevallen in afzonderlijke staten of eventueel opgegaan in grotere gehelen : Noorwegen-Zweden, Oostenrijk-Hongarije, Tsjechië-Slovakije, e.d.m. Of dat iets zegt over de verdere leefbaarheid van België, laat ik aan de luisteraar over. Maar het betekent wel dat we noodgedwongen moeten

---

⁴ Vgl. reeds het klassieke werk van John Stuart Mill, *On representative government* uit 1861: "Free institutions are next to impossible in a country made up of different nationalities. Among a people without fellow-feeling, especially if they read and speak different languages the united public opinion, necessary to the working of representative government, cannot exist. The influences which form opinions and decide political acts are different in the different sections of the country. An altogether different set of leaders have the confidence of one part of the country and of another. The same books, newspapers, pamphlets, speeches do not reach them. One section does not know what opinions, or what instigations, are circulating in another. For the preceding reasons, it is in general a necessary condition of free institutions that the boundaries of governments should coincide in the main with those of nationalities."

kijken naar een aantal landen waarin de culturele homogeniteit groter is dan in België, maar daarbij ook zullen vaststellen dat de deelstaten daarvan desondanks toch veel grotere bevoegdheden hebben als hier. In mijn vergelijking betrek ik dan ook alle federale staten waarin algemeen gesproken de residuaire bevoegdheid bij de deelstaten ligt - zoals dit bij ons krachtens art. 35 Grondwet zou moeten zijn. Dit vinden we behalve in Canada ook in de Verenigde Staten, Duitsland⁵ en Zwitserland⁶. Ook de Europese Unie⁷ heeft - als confederatie - enkel toegewezen bevoegdheden. En tenslotte kan ook zinvol gekeken worden naar Schotland, al is het Verenigd Koninkrijk formeel geen federale staat; maar wel is ook daar het Schotse Parlement krachtens een Britse wet in alle domeinen bevoegd, behalve de materies die uitdrukkelijk aan het Parlement in Westminster zijn voorbehouden.

Uit die vergelijking komen een aantal duidelijke krachtlijnen naar voor.

1. Principieel deelstatelijk karakter van het gerecht (zowel de rechtbanken, de parketten als de politie)

(8) In alle besproken landen is het gerecht (zowel de rechtbanken, de parketten als de politie) in beginsel ingericht door de deelstaten⁸. Wel kunnen er uitzonderingen zijn voor de hoogste instantie en/of voor de handhaving van gespecificeerde federale wetten. De omvang van die uitzonderingen verschilt nogal.

(9) In de Verenigde Staten is in beginsel zelfs de laatste aanleg deelstatelijk, maar zijn er daarnaast federale rechtscolleges die bevoegd zijn voor de handhaving van nader bepaalde federale wetten. Deze bevoegdheid is in de loop der geschiedenis zeer sterk uitgebreid, wat geleid heeft tot een hele parallelle structuur van federale rechtbanken naast de statelijke rechtbanken, gaande van een eerste aanleg tot het *Supreme Court*.

(10) In Duitsland, Zwitserland, Schotland en Canada betreft de uitsluitende bevoegdheid van het federale gerecht slechts een beperkt aantal materies van zuiver federaal recht⁹. Wél kan men voor een federaal Hof nog een bijzonder rechtsmiddel instellen tegen een beslissing van de hoogste deelstaatrechtbank (zoals bij ons de cassatieprocedure), doch beperkt tot schendingen van federale wetten¹⁰. In Schotland geldt dat zelfs niet in alle domeinen, en kan dit beroep ook door het Schotse Parlement worden beperkt tot enkel grondwettelijke geschillen¹¹. Onder meer in Duitsland bestaat er daarnaast wel nog als bijzonder rechtsmiddel een beroep bij het grondwettelijk Hof van de deelstaat wegens schending van de hoogste normen van deelstatelijk recht.

(11) In de Europese Unie bestaat er géén mogelijkheid tot cassatievoorziening bij het Hof van Justitie, maar wel de mogelijkheid - in een aantal gevallen verplichting - een prejudiciële vraag te stellen over de uitleg van het gemeenschapsrecht¹². Daarnaast zijn Hof en Gerecht nog bevoegd

---

⁵ Art. 30 en 70 GG.

⁶ Art. 42 GW 1999.

⁷ Art. 5 EG.

⁸ Zie bv. art. 30 *juncto* 92 Duits GG, alsmede art. 73; art. 122, 2 en 123, 2 Zwitserse GW 1999; art. 92 Canadese Grondwet; art. 10 EG.

⁹ Zie voor nadere regelen bv. art. 96 Duits GG; art. 101 Canadese GW.

¹⁰ Voor nadere regelen, zie bv. art. 189 v. Zwitserse GW 1999; voor Duitsland art. 99 GG *a contrario*.

¹¹ Het beroep bij de *Privy Council* in constitutionele geschillen is verankerd tegen afschaffing door het Schots Parlement. Het beroep bij het *House of Lords* tegen arresten van sommige Schotse gerechten – met name de *Court of Session* - daarentegen is een regel die tot de bevoegdheid van het Schots Parlement behoort. Tegen beslissingen van de *High Court of Justiciary* is er géén beroep bij gerechten te Londen.

¹² Zie art. 234 (voorheen 177) EG

voor een beperkt aantal materies van zuiver gemeenschapsrecht (meer bepaald de nietigverklaring van beslissingen van Europese instellingen)¹³. Voor de volledigheid moet men daaraan toevoegen dat er wel de mogelijkheid bestaat om achteraf een procedure wegens niet-nakoming van het gemeenschapsrecht te voeren tegen een lidstaat die de handhaving van dit “confederale” recht niet verzekert.

(12) In al deze landen zijn behalve de rechtbanken, ook de parketten, de politie, en de strafuitvoering in beginsel instellingen van de deelstaten.

2. Deelstaatrechtbanken passen ook federaal recht toe

(13) Een tweede beginsel is de keerzijde van het eerste : in alle besproken landen, behalve de VS, wordt het federale recht in beginsel door deelstaatrechtbanken toegepast, dus door middel van “indirect bestuur”. Uitzonderingen zijn er voor heel specifieke bevoegdheden, waarvoor alleen federale rechtbanken bevoegd zijn, of voor bijzondere rechtsmiddelen tegen beslissingen in laatste aanleg, die voor een federale rechtbank worden gebracht. Het is dus enkel in de Verenigde Staten dat er een fundamenteel wantrouwen is ten aanzien van de handhaving van federale rechtsregelen door deelstaatrechtbanken. Wel zijn er in de andere landen beperkte “federale” controlemiddelen, gaande van cassatiemogelijkheid tot de verplichting een prejudiciële vraag te stellen.

3. De magistratuur van deelstaatrechtbanken is deelstatelijk

(14) In alle besproken landen worden de magistraten en het overige personeel van de deelstatelijke rechtbanken in beginsel ook aangeduid door de deelstatelijke organen (dan wel rechtstreeks door de deelstatelijke bevolking) en betaald uit deelstatelijke middelen.

Ruime uitzonderingen zijn er enkel in Canada, waar magistraten van de provinciale rechtbanken vanaf een bepaald niveau federaal worden benoemd en hun statuut federaal wordt geregeld¹⁴. In Schotland heeft de “federale” premier een vetorecht bij de twee allerhoogste benoemingen.

4. Ruime wetgevende bevoegdheid van de deelstaten inzake rechterlijke inrichting en procedure

(15) In de meeste gevallen berust ook de wetgevende bevoegdheid om de regelen te bepalen betreffende de rechterlijke organisatie van de deelstatelijke rechtbanken en de procedure voor die rechtbanken bij de deelstaten. Op dit punt zijn de verschillen tussen de besproken stelsels wel groter.

(16) In Schotland, de Verenigde Staten en de lidstaten van de Europese Unie zijn de rechterlijke organisatie van en de procedure voor de (deel)staatrechtbanken integraal deelstaatbevoegdheden *c.q.* lidstaatbevoegdheden¹⁵.

(17) Dit ligt enigszins anders in Duitsland en Zwitserland. Zo zijn deze materies in Duitsland het voorwerp van een concurrerende bevoegdheid tussen deelstaten en Bond¹⁶. Wanneer er eenmaal een federale wetgeving is in die materies, heeft deze voorrang. Zo werd het grootste deel van de materie in de loop der jaren “gefederaliseerd”, d.i. federaal gereguleerd. De deelstaten

---

¹³ Zie art. 230 (voorheen 173) en 242 (voorheen 175) EG.

¹⁴ Art. 96 *c.q.* 100 Canadese grondwet.

¹⁵ Voor Schotland is wel het (voort)bestaan van 2 specifieke rechtscolleges (1 burgerlijke en 1 strafrechtelijke) voorgeschreven

¹⁶ Art. 74 lid 1 GG.

bepalen wel nog hoeveel rechtbanken en hoeveel rechters ze willen, bakenen de territoriale bevoegdheid ervan af en hebben eigen wetten op het politie-ambt. Voor het statuut van de rechters is er een kaderwet. De grondwetsherziening van 1994 heeft intussen evenwel de federale bevoegdheid in het algemeen teruggeschroefd door invoering van het subsidiariteitsbeginsel : de federale overheid is nog slechts bevoegd wanneer zij kan aantonen dat een uniforme regeling noodzakelijk is voor een betere regeling (art. 72 II GG).

In Zwitserland is de wetgeving op de rechterlijke organisatie een kantonale bevoegdheid, deze op de procedure sinds de inwerkingtreding van de nieuwe Grondwet van 1999 (op 1 januari 2000) een federale bevoegdheid¹⁷ – omdat 26 kantonale gerechtelijke wetboeken nu toch wel wat van het goede teveel was. In Canada is enkel het strafprocesrecht federaal, de rest deelstatelijk¹⁸.

Daar moet wel aan worden toegevoegd dat precies in Duitsland en Zwitserland de inspraak van de deelstaten in de totstandkoming van federale wetten groot is, terwijl die in België omzeggens afwezig is. Zo bv. bestaat de Duitse Senaat uitsluitend uit de regeringen van de deelstaten; bij ons is er slechts een minderheid van senatoren afgevaardigd door de deelstaatparlementen.

(18) Wel zijn er in alle besproken landen 1° minstens ten dele uniforme bevoegdheidsregelen, en 2° een aantal inhoudelijke regelen en waarborgen vastgelegd in de Grondwet, waarvan ook de deelstaten niet mogen afwijken. Wat de Europese Unie betreft gaat het enerzijds om de Bevoegdheids- en Tenuitvoerleggingsverdragen (intussen omgezet in Verordeningen), en anderzijds om de verplichting tot “daadwerkelijke rechtsbescherming” in materies van Europees recht, verplichting die onder meer meebrengt dat er bij de procedure voor de lidstatelijke rechtbanken een aantal minimumstandaards gelden.

5. Inspraak bij benoeming van federale rechters

(19) Bij dit laatste punt aansluitend, stellen we ook vast dat in de meeste besproken landen de deelstaten ook inspraak hebben in de bezetting van de federale rechtbanken, meer bepaald bij de benoeming van rechters¹⁹. In de Europese Unie worden ze zelfs uitsluitend door de lidstaten benoemd.

* *
*

(20) Uit dit algemeen overzicht kan men afleiden dat zelfs in homogeen eentalige federale staten de deelstaten vrij duidelijke bevoegdheden hebben inzake justitie en de rechtbanken in beginsel deelstatelijk zijn. Bij meertalige federale landen - wat België is - is er omzeggens altijd een verregaande deelstatelijke bevoegdheid op dit gebied. Dit hoeft ons niet te verwonderen : recht en taal zijn innig met elkaar verweven. Recht wordt nog altijd *gesproken* - dat hopen we althans - en wanneer dat in een andere taal geschiedt wordt er dus ook anders recht gesproken.

Gevolgtrekkingen voor de Belgische justitie in het licht van internationale tendensen

(21) Vergelijken we de grondwettelijke organisatie van het gerecht in België en de desbetreffende bevoegdheidsverdeling met deze van de genoemde landen - waarvan er verscheidene een grotere culturele homogeniteit vertonen dan België -, dan merken we onmiddellijk dat deze bij ons nog

---

¹⁷ Dit wordt afgeleid uit art. 122 en 123 Zwitserse grondwet

¹⁸ Art. 91-92 Grondwet

¹⁹ Zie bv. art. 94 Duits GG.

steeds uitermate centralistisch is. Meer nog, ze spoort ook helemaal niet met de bevoegdheidsverdeling in veel andere domeinen. Wanneer we de verhoudingen tussen federatie en deelstaten bekijken, dan is de bevoegdheidsverdeling inzake justitie, naast het gebrek aan fiskale autonomie van de deelstaten, de meest in het oog springende afwijking ten aanzien van een normaal federaal stelsel.

Natuurlijk is dit historisch verklaarbaar. Het Belgische federalisme wordt centrifugaal genoemd, is een uiting van het uiteenvallen van een staat, terwijl in de andere besproken landen, uitgezonderd Schotland en Canada, het eerder het gevolg is van een groeiende eenwording. Maar enerzijds is dit een grove vereenvoudiging, en anderzijds ook geen afdoende verklaring. Typisch voor het Belgisch federalisme is immers het volgende :

- a) het vermijden van concurrerende bevoegdheden;
- b) een parallellisme tussen wetgevende en uitvoerende bevoegdheid : wie de wetten maakt, voert ze uit en omgekeerd;
- c) een totaal gebrek aan eigen rechterlijke macht van de deelstaten.

Het is niét alleen omdat ons federalisme centrifugaal is dat er geen deelstaatbevoegdheden zijn inzake justitie; er zijn nog landen waar men op dat vlak een soms lang vervlogen autonomie heeft hersteld, zo bv. in Schotland. Het is omdat ons federalisme in tegenstelling tot bv. het Duitse federalisme van het vertrouwen een federalisme van het wantrouwen is. Dit maakt bv. dat de uitvoering van federale wetgeving niet aan de administratie van de deelstaten wordt toevertrouwd, zoals grotendeels gebeurt in Duitsland; dit maakt ook dat de rechtsbedeling hardnekkig in centrale handen wordt gehouden.

(22) Terwijl het vermijden van concurrerende bevoegdheden en het parallellisme tussen wetgevende en uitvoerende macht m.i. géén achterhaalde beginselen zijn voor een hedendaags federalisme, is het vasthouden aan een louter federale (d.i. centrale) rechterlijke macht dat m.i. wel, zeker in het licht van zowel Europese en andere internationale ontwikkelingen als binnenlandse Belgische ontwikkelingen.

Daar is een negatieve en een positieve reden voor.

(23) De negatieve reden is dat het belangrijkste argument dat gebruikt wordt voor het behoud van een federale justitie, misplaatst is. Dat argument luidt dat men moet vermijden dat er divergenties ontstaan in de rechtsbedeling tussen de verschillende Gemeenschappen. Maar hoe kunnen we in godsnaam Europa opbouwen als een Unie met respect voor verscheidenheid als we nog niet eens met divergenties in België kunnen leven ! Een dergelijke houding maakt ons in Europa totaal ongeloofwaardig en nodigt Europa uit tot een even verregaande als verwerpelijke centralisatie van de rechtsbedeling in Europese handen.

(24) De positieve reden vergt een scherp oog voor staatkundige ontwikkelingen die op ons afkomen. Of we dat nu graag zien of niet, het lijkt me onvermijdelijk dat binnen Europa overheidsgezag en soevereiniteit de komende decennia nog sterker dan nu reeds het geval is verdeeld zullen geraken over verschillende niveaus en jurisdicties. We zien nu reeds dat de centralisatie van bepaalde bevoegdheden in Europa als noodzakelijke keerzijde ook een decentralisatie van de lidstaten naar kleinere eenheden meebrengt. En die decentralisatie zal niet altijd even symmetrisch gebeuren. De hervorming van de Belgische staat heeft reeds geleid tot asymmetrische structuren in de Vlaamse en Franse gemeenschap, tot niet-hiërarchisch gestructureerde overheden - wetten en decreten hebben immers principieel gelijke rang -, en tot wisselende begrenzing van de - *horresco referens* - “gefedereerde entiteiten”- naargelang de materie, meer bepaald naargelang het om een grondgebonden of persoonsgebonden materie gaat. Dat zien we meer bepaald te Brussel. De kans dat we dergelijke verschijnselen ook in de rest van

Europa zullen zien opduiken is groter dan die dat ze bij ons zouden verdwijnen. Hedendaagse wetenschappers zoals Bruno FREY argumenteren overtuigend dat de toekomst van het Eurofederalisme juist ligt in *functional, overlapping competing jurisdictions* (FOCJ's) : een veelheid van overheden op éénzelfde grondgebied, die niet hiërarchisch, maar functioneel gescheiden zijn geordend²⁰. Minstens zullen we meer en meer moeten leren werken met combinaties van regelen uit verschillende, elkaar overlappende rechtsorden, die nu eens hiërarchisch gestructureerd zijn - zo bv. de voorrang van het gemeenschapsrecht op het lidstatelijk recht bij concurrerende bevoegdheden - dan weer functioneel afgebakend worden - zoals tussen federatie, gewesten en gemeenschappen in België. Het aantal instanties die recht scheppen zal eerder toenemen dan afnemen. Welnu, hoe meer rechtsgeschillen raakvlakken hebben met meerdere rechtsorden, hoe minder het mogelijk is om elk van die aspecten door aparte rechterlijke colleges te laten beoordelen. Wanneer een geschil nog zelden uitsluitend vragen van ofwel deelstatelijk ofwel Belgisch federaal ofwel Europees ofwel internationaal recht betreft, heeft het ook geen zin meer om te stellen dat elk niveau zijn eigen rechtscolleges moet hebben om de geschillen te beslechten waarin de regelen van dat niveau toepasselijk zijn. Bovendien is het zo dat in een wereld van verscheidenheid - en die willen we in Europa hopelijk toch handhaven - centralisatie op bepaalde vlakken moet worden gecompenseerd door decentralisatie op andere vlakken. De Europese Unie leert ons dat harmonisatie van de regelgeving slechts kon worden gerealiseerd - in uiteenlopende gradaties weliswaar - omdat de uitvoering van die regelen voor het overgrote deel gedecentraliseerd geschiedt, door de instellingen van de lidstaten. Een uniforme centrale administratie op al die gebieden zou er alleen maar een grote knoeiboel van hebben gemaakt.

Eerste beginsel : (geen) uitbouw van parallele structuren, maar eenheid van rechtsmacht

(25) Uit deze ontwikkelingen volgt m.i. zeer duidelijk een eerste grondregel : we moeten blijven uitgaan van rechtbanken die bevoegd zijn om in één enkel geschil regelen van uiteenlopende overheden toe te passen. Het Amerikaanse model, waarbij er een parallel circuit is van deelstatelijke en federale rechtbanken van de basis tot de top, is absoluut te mijden. Hoewel dit in bijzondere gevallen nog zinvol kan zijn, is het in het algemeen gesproken onzinnig aparte rechtbanken in te richten voor de toepassing van Vlaams (deelstatelijk) resp. Belgisch (federaal) recht. In Brussel alleen al zijn er immers 6 wetgevende organen waarvan de besluiten dezelfde rang hebben, en zouden er in de omgekeerde logica 6 parallele rechtbanken nodig zijn, misschien elk nog met een eerste aanleg, een Beroepshof en een Hof van cassatie, dit nog los van de nu reeds bestaande verscheidenheid van burgerlijke, correctionele, commerciële, sociale en administratieve gerechten. Trekt men die logica door, zou er overigens ook nog een hiërarchie moeten komen van rechtbanken die met uitsluiting van de anderen bevoegd zijn voor de toepassing van het Europees recht, om maar te zwijgen van de gevolgen die men zou kunnen trekken bij een ontstaan van een Europa met meerdere snelheden. Als men het volstrekt normaal vindt dat een rechtbank van één land krachtens de verwijzingsregelen van het IPR het recht van een ander land toepast, dan moet het des te evidentier zijn dat éénzelfde rechtbank ook rechtsregelen van de verschillende overlappende overheden toepast.

Dit betekent dat er in beginsel een eenheid van rechtsmacht moet zijn : één enkel overheidsniveau richt de rechtbanken in. Deze staan in beginsel in voor de handhaving van alle op het geschil toepasselijke rechtsregelen, van welke oorsprong ze ook mogen zijn. Om te waarborgen dat ook de rechtsregelen van andere niveaus loyaal en zo mogelijk éénvormig worden toegepast en gehandhaafd, kunnen er specifieke mechanismen en procedures worden gebruikt, zoals die nu reeds in diverse stelsels bestaan : cassatieprocedures, prejudiciële procedures of andere.

---

²⁰ B.S. FREY & R. EICHENBERGER, "Towards a new kind of eurofederalism", in *Hayek revisited*, 138 v.

Tweede beginsel : subsidiariteit, dus inrichting op het laagst zinvolle niveau

(26) Welke overheid is het meest geschikt voor de inrichting van rechtbanken met principieel een algemene bevoegdheid, d.w.z. om niet alleen de rechtsregelen van die overheid toe te passen, maar ook van alle andere niveaus ? Het is niet toevallig dat in de besproken buitenlandse rechtsstelsels evenals in het Europees recht deze rechtsmacht in beginsel toekomt aan het laagste wetgevende niveau : aan de kantons in Zwitserland, de *Länder* in Duitsland, de provincies in Canada, de staten in de Verenigde Staten, de lidstaten in de Europese Unie, Schotland in het Verenigd Koninkrijk. Een aantal uitzonderingen en schakeringen bespreken we hoger al.

Er zijn ook goede redenen om dat te doen. Er is een algemene reden van behoorlijk beleid en een meer bijzondere technische reden.

(27) De eerste is het subsidiariteitsbeginsel : bevoegdheden moeten liggen op het laagste niveau dat in staat is deze ordentelijk uit te oefenen. De geschiedenis zowel als de rechtsvergelijking tonen ons duidelijk dat de laagst voorhanden wetgevende macht - wat men tegenwoordig in Europa de constitutionele regio's noemt - volmaakt in staat is om de meeste bevoegdheden inzake de inrichting van de justitie uit te oefenen. Lager gaat niet, omdat de inrichting dan niet meer door middel van wetgeving kan geschieden en dus niet dezelfde waarborgen biedt.

(28) Een meer technische reden heeft te maken met de mogelijkheden om de verschillende rechtsorden op elkaar af te stemmen. Het is namelijk véél eenvoudiger om de justitie aan een lager niveau toe te vertrouwen en bijzondere procedures te voorzien om de eenvormige toepassing van regelen van een hoger niveau te garanderen dan omgekeerd. Zo kunnen de lidstatelijke rechtbanken een prejudiciële vraag stellen aan het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen. De omgekeerde oplossing zou veronderstellen dat de Europese Unie alle rechtbanken inricht en deze rechtbanken bij toepassing van rechtsregelen van de lidstaten of deelstaten een prejudiciële vraag zouden stellen aan een of ander Hof van elk van de lid- of deelstaten waarvan het recht ter sprake komt. De beste keuze is toch wel duidelijk.

(29) In België komen er nog bijzondere redenen bij waarom de inrichting van de justitie naar de deelstaten moet : de relatieve heterogeniteit van het land is groter dan waar ook. Ik wil niet zeggen dat er geen andere staten zijn waarbinnen de onderlinge verschillen nog groter zijn dan tussen Vlaanderen en Wallonië, maar het gaat dan wel bijna altijd om veel grotere landen waarin bovendien het aantal verschillende bevolkingsgroepen ook groter is. Wanneer we zien dat de VS 50 staten hebben die dezelfde taal spreken en Duitsland 16 *Länder* die dezelfde taal spreken, dan is de relatieve homogeniteit daar duidelijk groter dan bij ons.

Die heterogeniteit uit zich, voor wie geen oogkleppen draagt, zeer duidelijk op het gebied van justitie. De wijze waarop recht wordt gesproken verschilt sterk naargelang de taal van de rechter. Anders dan op andere gebieden hebben de betrokkenen, met name de advocaten, niet op de wetgever gewacht om de unitaire structuren op te splitsen, met een in dit land aan de zijde van het overigens meestal vadsige Vlaanderen zeer zelden geziene opstandigheid - wat erop wijst dat juist in die wereld de kloof tussen *le pays réel* - de volksgemeenschappen - en *le pays légal* - de unitaire structuren - zeer groot is. Elk onderzoek van de cijfers over de bemanning en werking van de rechtbanken in Vlaanderen en Wallonië toont manifeste verschillen. En daarmee wil ik niet zeggen dat we in Vlaanderen ook meer magistraten moeten benoemen - een Vlaamse justitie zou integendeel beter minder rechters meer werkingsmogelijkheden kunnen geven ⁻²¹, maar wel dat er

---

²¹ Zie in dit verband R. DEPREE & A. HONDEGHEM, *Management, bestuur en beleid in de rechterlijke organisatie*, die Keure Brugge 2000. Zij besluiten uit empirisch onderzoek dat de parketten het met een kwart

geen reden is waarom wij proportioneel meer zouden betalen voor de justitiebegroting om er bovendien proportioneel nog minder van te krijgen; waarom zouden wij betalen voor Franstalige, vaak Nederlandsonkundige magistraten in overtal ? Wegens het samenhorighedsgevoel waarvan zij altijd blijf geven en het respect voor het Nederlands ? Op vele terreinen van het gerechtelijk recht zijn de heersende visies in Vlaanderen en Wallonië duidelijk verschillend : aan deze zijde wensen velen een fusie van de verschillende rechtbanken - tot en met de administratieve rechtsmacht - aan gene zijde niet. Aan deze zijde wil men de procedure een stuk deformaliseren, en formaliteiten slechts sanctioneren voor zover dit nodig is om het doel van de norm te bereiken, aan gene zijde heeft men een andere opvatting van de rechten van verdediging en de nietigheden. Aan deze zijde wil men méér mogelijkheden voor de daadwerkelijke tenuitvoerlegging van rechterlijke beslissingen, aan gene zijde wordt dit opnieuw als een aanslag op enkele heilige huisjes ervaren²².

Versta me niet verkeerd : de ene visie is niet noodzakelijk beter dan de andere. Wat echter niet aanvaardbaar is, is dat een unitair gehouden bevoegdheid anders wordt toegepast in het ene en het andere land. Als men er blijkbaar toch niet in slaagt de lat gelijk te leggen en het gerecht op dezelfde manier te doen werken in Vlaanderen en in Wallonië, dan moet men ook de normatieve bevoegdheden en de inrichting van de rechtbanken defederaliseren.

(30) Zowel de bestaande staatsstructuren als de onderliggende maatschappelijke realiteit wijzen dan ook zéér duidelijk in de richting van overheveling van de bevoegdheden inzake justitie naar de Gemeenschappen. Voor een groot deel volstaat het daartoe de bijzondere wetten op de staatshervorming te wijzigen; betekenisvol genoeg zijn het vooral de recentste grondwetswijzigingen inzake justitie die een behoorlijke defederalisering hinderen, veelmeer dan de bepalingen over de rechterlijke macht uit de grondwet van 1830.

(31) Ik specificeer inderdaad : naar de Gemeenschappen²³, en niet naar de Gewesten of federaal. Daardoor verleg ik ook een klemtoon in de visie op justitie. Het wordt namelijk tijd dat we het gerecht minder zien als een emanatie van het hoogste gezag, als een vorm van beheersing van de maatschappij door de staat, en veel meer als een openbare dienst, als een dienst die de gemeenschap organiseert voor zijn burgers, om aldus de veiligheid van en onderlinge vrede in die gemeenschap te handhaven en rechtszekerheid en soortgelijke publieke goederen te scheppen. Als men de justitie als een openbare dienst bekijkt, dan is dit in wezen een persoonsgebonden aangelegenheid, zoals onderwijs en welzijn. En die aangelegenheden komen in ons grondwettelijk bestel toe aan de Gemeenschappen²⁴.

(32) Ook het belangrijkste argument tegen een defederalisering van justitie, namelijk dat dit de eenheid van het recht en van de rechterlijke macht zou bedreigen, is een uitdrukking van zeer "oude" justitiële cultuur, waarbij de burger en de leefgemeenschap er blijkbaar zijn voor de glorie van het centrale gezag van de staat en niet omgekeerd.

Ik moet er overigens niet aan herinneren dat er regelmatig twijfels opduiken of gerecht en politie als federale instellingen, die federaal en deelstatelijk recht moeten handhaven, daarbij wel

---

minder magistraten kunnen doen, en meer in het algemeen de rechtbanken met minder rechters, mits ze beter ondersteund worden.

²² Zo verklaarde prof. Depré bij de voorstelling van zijn net genoemde studie op 28-8-2000 dat opviel hoezeer Wallonië er een totaal andere visie op justitie en management op nahoudt (*FET* 29-8-2000).

²³ Waarbij de franstaligen onderling moeten uitmaken of dit de "Franse Gemeenschap Wallonië-Brussel" is, dan wel Wallonië en Franstalig Brussel als 2 afzonderlijke Gemeenschappen.

²⁴ Dat dit een aantal bijzondere regelen vergt voor Brussel, spreekt vanzelf, maar is zeker niet onoverkomelijk. De rechtsbedeling zelf kan gemakkelijk gescheiden worden, op gebied van parket en politie zal de inrichting moeten worden gegrond op een samenwerkingsakkoord.

evenzeer de belangen van de deelstaten behartigen als die van de federale overheid. Wordt er bij de bepaling van het kader en de benoemingsvoorwaarden wel evenveel rekening gehouden met de deelstatelijke belangen? En vooral : wordt aan de handhaving van deelstatelijk recht wel éénzelfde prioriteit gegeven als aan die van het federale recht ? Hoe hoger men opklimt in de hiërarchie van gerecht en politie, des te sterker is nog de Belgicistische reflex, en des te groter zijn dan ook de genoemde twijfels.

Derde beginsel : procedures om eenvormige uitleg van rechtsregelen te bevorderen

(33) Natuurlijk is het ook legitiem omgekeerd mechanismen in te stellen om te vermijden dat een deelstatelijke justitie rechtsnormen van federale of andere oorsprong aan zijn laars zou lappen. Dat gevaar is niet louter denkbeeldig. Ik moet daarbij misschien niet zozeer herinneren aan de Waalse rebellie inzake tabaksreclame, als wel de weigering de taalwet in Brussel toe te passen, de uiteenlopende houding inzake snelheidscontroles in de gewesten, of meer algemeen in het seponeringsbeleid, en de soms zeer uiteenlopende ijver inzake controle van fiscale of sociale wetgeving. En toch kan de oplossing er duidelijk niet in bestaan aparte rechtbanken in te richten voor de toepassing van federale regelen. Het Amerikaanse stelsel is daarbij duidelijk het slechte voorbeeld. Zelfs federale rechtbanken van eerste aanleg voor heel specifieke bevoegdheden leiden al gauw tot distorsies en complicaties. Duidelijke voorbeelden daarvan zijn te vinden in het Europees recht, waar de uitsluitende bevoegdheid van de Europese gerechten ten aanzien van de Europese instellingen zelf het onmogelijk maakt om in één en dezelfde procedure een lidstaat en een Europese instelling te betrekken, bv. in geval van samenlopende fouten. De rechtzoekende dreigt duidelijk het slachtoffer te worden van het feit dat vorderingen tegen de ene en de andere niet voor eenzelfde rechtbank kunnen worden gebracht²⁵. In dat geval immers zou er ofwel een gedeelde ofwel een solidaire aansprakelijkheid kunnen worden vastgesteld. Nu dreigt de schade niet te worden vergoed, omdat elk van beide rechtbanken de schadelijder naar de andere kan sturen.

Ik pleit dus *tegen* die bijzondere rechtsmachten, inbegrepen het Gerecht van eerste aanleg van de Europese Gemeenschappen, of, in geval van defederalisering van justitie, een federaal gerecht voor administratieve geschillen met de federale overheid, en *voor* een alomvattende rechtsmacht in eerste en tweede aanleg voor de rechtbanken van het laagste grondwettelijk niveau (de deelstaten).

(34) Een andere vraag is natuurlijk of er aan de top van de piramide geen federale *c.q.* Europese gerechten vereist zijn, die in laatste aanleg oordelen, of waarvoor minstens een cassatievoorziening kan worden ingesteld. Zo vinden we immers in Duitsland en Zwitserland een federaal Hof, waar men in cassatie kan gaan tegen beslissingen in laatste aanleg van de deelstatelijke gerechten, doch alleen wegens schending van federaal recht. Men moet er evenwel aan toevoegen dat er in die landen ruime concurrerende bevoegdheden zijn voor bond en deelstaten, waarbinnen een hiërarchie van rechtsnormen geldt : *Bundesrecht bricht Landesrecht*²⁶. In een grondwettelijk bestel zoals het onze, waarin federale en deelstatelijke wetten dezelfde rang hebben, is dit veel minder evident. Men kan immers moeilijk bepalen dat men tegen een beslissing in laatste aanleg wegens schending van een federale wet in cassatie kan gaan bij een federaal hoogste gerechtshof en wegens schending van een deelstaatwet in cassatie

---

²⁵ Zie hiervoor F. GREVISSE, J.D. COMBREXELLE & E. HONORAT, in *Hacia un nuevo orden internacional y europeo, estudios en homenaje al profesor Don Manuel Diez de Velasco*, p. 947; W. WILS, "Concurrent liability of the Community and a Member State", *ELRev* 1992, p. 190.

²⁶ Art. 31 Duits GG c.q. art. 49 Zwitserse GW 1999. Deze regel geldt alleen bij concurrerende bevoegdheden. In tegenstelling tot wat men bij ons vaak hoort is het belangrijke verschil tussen het Belgische federalisme enerzijds en het Duits-Zwitserse anderzijds dus niet gelegen in het bestaan van die normenhiërarchie, maar wel in het al dan niet bestaan van concurrerende bevoegdheden.

kan gaan bij een deelstatelijk hoogste gerechtshof, om maar te zwijgen van een cassatievoorziening voor een Europees Hof bij schending van Europees recht. Zodra men de relatief eenvoudige toestand van Duitsland of Zwitserland te buiten gaat, dient men andere mechanismen te gebruiken.

Opnieuw wijst Europa ons de weg, net zoals ons eigen grondwettelijk recht trouwens : de eenvormige uitleg en toepassing van rechtsregelen van een andere orde dienen op de eerste plaats te worden bevorderd door het gebruik van prejudiciële procedures. Waar het naast elkaar bestaan van verschillende cassatie-instellingen absurd is, is het naast elkaar bestaan van verschillende prejudiciële gerechtshoven volmaakt mogelijk. Het bestaat zelfs al, aangezien een Belgische rechter zowel aan het Arbitragehof, aan het Benelux Gerechtshof als aan het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen een prejudiciële vraag kan stellen, desnoods zelfs in éénzelfde geschil, naargelang de uit te leggen rechtsnorm.

Ik pleit er dus voor om géén federaal Hof van cassatie te behouden, maar wel een federaal Hof dat bij wijze van prejudiciële beslissing federale rechtsnormen uitlegt, zoals het Arbitragehof en het Hof van Justitie dit vandaag reeds doen, en bij voorkeur ook de Brusselse rechtsnormen, gezien de bijzondere positie van Brussel. Heeft de prejudiciële procedure overigens niet reeds bewezen een veel efficiënter werktuig te zijn voor de rechtszekerheid en eenvormige uitleg dan het m.i. minstens voor die doelstellingen verouderde cassatiemodel ?

(35) Het gevaar dat deelstatelijke rechtbanken zich volledig aan deze uitlegbevoegdheid zouden onttrekken is marginaal, en voor een dergelijk gevaar moet men uitzonderlijke mechanismen voorzien. Ook hier wijst Europa de weg : stel dat de lidstatelijke rechtbanken het gemeenschapsrecht kennelijk niet toepassen, zij het door te weigeren prejudiciële vragen te stellen waar dit aangewezen is, of te weigeren de door het Hof gegeven uitleg toe te passen, dan bestaat daarvoor een remedie : de vordering wegens niet-nakoming tegen de lidstaat wiens organen zondigen. Op dezelfde wijze kan men in België - eerder dan een federaal Hof van cassatie te behouden - aan een federaal Hof de bevoegdheid geven te oordelen over vorderingen tegen deelstaten wegens niet-nakoming van de verplichting tot loyale toepassing van het federale recht, net zoals het Arbitragehof kan optreden tegen bevoegdheidsoverschrijdingen.

(36) Om een evenwichtige beoordeling te verzekeren, moet een dergelijk Hof dan wel zowel door de federale overheid als de deelstaten mee worden ingericht, zoals in Duitsland²⁷ - en natuurlijk met 60 % Vlamingen. Onder die voorwaarden kan men overigens dit federaal Hof en het huidige Arbitragehof - dat zou blijven oordelen over bevoegdheidsconflicten - best omvormen tot één enkel rechtcollege.

Vierde beginsel : géén scheiding tussen normatieve en uitvoeringsbevoegdheid ?

(37) Tenslotte rijst natuurlijk de vraag of enkel de inrichting van de rechtbanken dient te worden gedefederaliseerd, dan wel ook de wetgevende bevoegdheid. Zoals hoger reeds uiteengezet, is een federalisme op zijn Duits, waarbij op éénzelfde gebied de wetgeving grotendeels federaal is maar de uitvoering deelstatelijk, aan ons land niet besteed. Wij hebben te vaak geleerd dat éénzelfde wet in Vlaanderen en Wallonië níet op dezelfde manier wordt toegepast, zeker wanneer men niet zelf de financiële gevolgen moet dragen van de eigen toepassingswijze. Een coherente defederalisering veronderstelt dus ook een defederalisering van de wetgevende bevoegdheid op de rechterlijke organisatie, bevoegdheid en procedure bij de deelstatelijke rechtbanken. Wél zinvol daarentegen is dat de federale overheid een soort kaderbevoegdheid behoudt, de bevoegdheid om

---

²⁷ Zie het *Richterwahlgesetz* : de benoemingscommissie wordt voor de helft door de federale overheid samengesteld, voor de helft door de deelstaten.

in een kaderwet een aantal minimum- en randvoorwaarden te bepalen waaraan de deelstatelijke wetgeving moet voldoen. Iets dergelijks bestaat nu bv. ook - zij het m.i. te uitgebreid - voor het ambtenarenstatuut. Een deel van de regelen die daaronder vallen, vinden we overigens al in de federale grondwet, in Europese rechtsregelen (bevoegdheids- en executieverdragen bv.) en in een aantal internationale verdragen - waaronder ook de basiswaarborgen voor een *fair trial* van het EVRM. Voorts moet zolang er nog Belgisch federaal recht bestaat van alle rechters die dit regelmatig moeten toepassen een passieve kennis van het Nederlands en het Frans worden geëist. Overigens gaat het hier om het soort beginselen en regelen die op termijn allicht wel door de Europese Unie zullen worden opgesteld of geharmoniseerd. Die federale kaderwetten zouden dan ook min of meer de vorm van Europese harmonisatierichtlijnen moeten aannemen, waarbij aan de deelstaten zekere resultaatsverbintenissen worden opgelegd, maar de keuze van de middelen daartoe aan die deelstaten wordt overgelaten. Net zoals in Europa zal het beginsel moeten gelden dat vorderingen niet minder rechtsbescherming mogen genieten naargelang de rechtsorde waarop ze gegrond worden²⁸.

Besluit.

(38) Kortom : Vlaanderen moet zich op vele vlakken behoorlijk herpositioneren in Europa en dit resoluut in een Europees en niet langer in een Belgisch perspectief. Een defederalisering van de justitie, zoals van vele andere federale materies, is daarmee allesbehalve in strijd, maar in tegendeel uitermate complementair. Een goede 200 jaar nadat de Grote Raad uit deze Mechelse stede werd verdreven door de Franse bezetter, en een einde werd gemaakt aan de autonomie van onze geconfedereerde, maar nog steeds zeer autonome staten, wordt het misschien tijd om er van hieruit terug werk van te maken.

Ik heb gezegd.

---

²⁸ Dit gelijkwaardigheidsbeginsel vinden we voor het eerst in de arresten HJEG 16-12-1976, nr. 45/76, *Comet BV t. Produktschap voor siergewassen*, en nr. 33/76 *Rewe*. Toepassingen vinden we bv. in HJEG 9-3-1978, 106/77, *Italiaanse Staatsfinanciën t. Simmenthal*; Zie bv. ook HJEG 10-7-1997, 261/95, *Palmisani t. INPS* en HJEG 6-7-1995, 62/93, *BP Soupergas t. Griekenland*.